

УДК: 930+94(477) “1917/1920”

DOI: 10.33099/2707-1383-2021-41-3-74-86

Андрій Науменко

*кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник, провідний
спеціаліст відділу морально-психологічного
забезпечення та зв'язків з громадськістю,
Київський обласний територіальний центр
комплектування та соціальної підтримки
(Київ, Україна)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6420-5019>
Електронна пошта: naob68@ukr.net*

Сергій Сегеда

*доктор історичних наук, доцент,
начальник науково-дослідного центру
воєнної історії,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського (Київ, Україна)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7763-1324>
Електронна пошта: voyen_ist@ukr.net*

**КІННОТА АРМІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ ПІД
ЧАС 1-ГО ЗИМОВОГО ПОХОДУ В ІСТОРИЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ
УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ**

У статті автори розглядають доробок дослідників української діаспори, присвячений бойовій діяльності Армії Української Народної Республіки під час 1-го Зимового походу (грудень 1919 — травень 1920 рр.), поставивши за мету вивчити стан дослідження такого важливого в той час роду зброї, як кіннота. В ході опрацювання порушеного питання використано праці відомих військових діячів доби Української революції, документальні збірники, окремі статті тощо. У них автори різною мірою торкалися бойової діяльності української кінноти під час походу. Встановлено, що спеціальних праць, присвячених діям кінноти під час походу діаспорні українські автори не створили, проте багато з них звертали увагу на дії кінних частин в той період. Відтак, відомості про бойову діяльність української кінноти є неповними, а згадки у загальних працях

носять епізодичний характер. При цьому дослідники вважають, що опрацьований доробок діаспорних українських авторів в цілому створює можливість оцінити роль кінноти, простежити бойовий шлях та визначити особливості її застосування, встановити окремі подвиги бійців та командирів.

Ключові слова: Українська революція, Армія Української Народної Республіки, кіннота, Зимовий похід, українська діаспора, полк, сотня, бойова діяльність.

Постановка проблеми. Зимовий похід Армії Української Народної Республіки у запілля ворога є однією з найяскравіших подій військової історії Української революції 1917—1921 рр. Протягом 5 місяців (грудень 1919 — травень 1920 рр.) війська УНР діяли проти двох сильніших противників — Білої та Червоної російських армій. Активно працювала в тодішніх умовах кіннота Армії УНР, про яку, однак, відомо небагато.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перші праці, присвячені Українській армії під час походу вийшли з під пера учасників національно-визвольної боротьби, які після 1921 р. опинилися за межами України. Вони прагнули всебічно висвітлити військові події доби Української революції. Не оминули вони увагою і дії кінних частин.

Сучасні дослідники, приділяючи увагу бойовій діяльності військ під час Зимового походу, коротко згадували і про кінноту, хоча її дії спеціально не вивчали. До такого роду праць належать дисертаційне дослідження Т. Швидченко та стаття В. Солдатенка (Швидченко, Т. 2016,

223 с.; Солдатенко, В. 2009, с. 135–161). Робота С. Коваленка, присвячена полкові Чорних Запорожців, залишається поки що єдиною, яка висвітлює дії Української кінноти у 1917 – 1921 рр. в т. ч. і під час Зимового походу (Коваленко, С. 2012, 363 с.). В цілому ж сучасні автори не створили комплексних праць, присвячених історії Української кінноти доби революції 1917 – 1921 рр.

Дана стаття має на меті вивчити доробок українських авторів діаспори, присвячений кінноті Армії УНР під час 1-го Зимового походу.

Виклад основного матеріалу. Бібліографію Зимового походу системно виклав П. Зленко, поділивши її на чотири групи. Це книги, статті в журналах і газетах, репортерські замітки про святкування Зимового походу та поезія (Зленко, П. 1941, с. 1–4). Всього — 56 праць, з яких найбільший науковий інтерес становлять книги та статті в журналах і газетах. З них дізнаємося, що саме написано з даної проблематики, звідки можна дістати відомості про дії української кінноти у Зимовому поході.

Найважливішою роботою про Зимовий похід є праця Михайла Омеляновича-Павленка, тодішнього командувача Української армії. Це є ґрунтовний доробок, проте не позбавлений мемуарних ознак. Інакше і не може бути, адже готував її учасник і безпосередній військовий керівник, на якому лежала головна відповідальність за результати діяльності підлеглих військ.

Автор, всебічно висвітливши перебіг походу, не оминув і оцінок бойової діяльності кінноти. Детальних описів кінних боїв М. Омелянович-Павленко не наводить, проте коротко з'ясовує їх значення для походу в цілому (Омелянович-Павленко, М. 2007, 608 с.). Він зокрема пише: «Спинюся трохи більше на характеристиці окремих частин, передовсім на кінноті: саме тоді всі зусилля командного складу були зосереджені на ній, бо цього вимагала сама обстановка партизанської боротьби...» (Омелянович-Павленко, М. 2007, с. 389). Найкращим він вважає полк Чорних Запорозжців, враховуючи, однак, різні оцінки, що їм давалися. Проте, «Рідко яка частина в армії могла похвалитися такими бойовими трофеями, як Чорні — десятки великих і малих гармат, сотні кулеметів, тисячі бранців, про обози й згадувати не приходиться. Ніде не було більше забитих та поранених у боях, як серед Чорних». Також позитивно характеризує автор і кінно-гірський дивізіон полковника О. Алмазова, що майже не знав по-

разок. Автор згадує, також, про новосформовані 2-й, 3-й, 4-й Київський кінні полки, полк імені Максима Залізняка і разом з тим, наголошує: «Я не зупиняюся на характеристиці кінних частин інших дивізій, бо маю надію, що праця ця викличе бажання і в інших дивізіях зафіксувати у власних оповіданнях бойову службу Мазепинців, Киян, 3-го кінного полку, Залізників і 2-го Запорізького полку» (Омелянович-Павленко, М. 2007, с. 390–391). Відтак, М. Омелянович-Павленко направляє подальші дослідження історії кінноти, що доповнить знання про її бойову роботу і збагатить національну воєнну героїку доби Української революції.

На доробок командарма спираються і інші дослідники. Так, Олександр Доценко наголошує, що вказана праця «... перша спроба більш докладного огляду фактів і їх оцінки. В ній використано багато матеріалів, ..., але це переважно короткі і невпорядковані ... записки, спогади й денники учасників походу. Значної більшості офіціальних документів ... Омелянович-Павленко використати не міг, бо їх не мав під руками. Цим пояснюються деякі незначні недокладності в його праці, переважно хронологічного або топографічного характеру, які однак не зменшують цінності цієї солідної, сумлінної й об'єктивної праці» (Доценко, О. 2001, с. 7). Отже, О. Доценко високо оцінює зроблене М. Омеляновичем-Павленком і використовує його роботу у своє-

му викладі військових подій грудня 1919 — травня 1920 рр.

О. Доценко дає загальний опис діяльності Українських військ в ході походу, торкається і найбільш важливих боїв, в т. ч. — з участю кінноти, проте не надто заглиблюється у їх деталі. Це сприяє можливості встановлення загального перебігу боїв, у яких брала участь кіннота. На жаль, О. Доценко повною мірою не навів кількісний склад кінних полків та їх розподіл за дивізіями. Відомості щодо дій кінноти під час походу, окрім М. Омеляновича-Павленка, О. Доценко діставав з праці Б. Монкевича та Г. Чижевського (Доценко, О. 2001, с. 6).

Також, О. Доценко зібрав поважний обсяг документів оперативного рівня Армії УНР. Їх виняткове значення полягає у тому, що вони містять відомості щодо постановки завдань військам, зокрема і кінноті, що визначає характер її дій під час походу, дає можливість точно встановити, у яких акціях вона брала участь (Доценко, О. 2001, 375 с.). Водночас, відомостей, які розкривали б бойову діяльність окремих кінних частин у даній збірці небагато. Разом з тим, робота, проведена О. Доценком щодо збору документів, стала значним кроком вперед у напрямку систематизації джерельної бази 1-го Зимового походу.

З наближенням ювілейних дат на еміграції активізувалася робота щодо вивчення та систематизації ві-

домостей про цю славетну військову подію історії України. З цією метою видавалися спеціальні збірники матеріалів, які висвітлюють бойові чини Української армії. Одним з вагомих результатів такої діяльності є ювілейний збірник, присвячений 50-річчю Зимового походу. Мета видання визначалася так: «Живим і народженим українцям і українкам хочемо дати факти про діла учасників Зимового походу Армії УНР, що вже в більшості відійшли у вічність» (У 50-річчя Зимового походу Армії УНР. 1973, с. 12). Тобто основним завданням збірника визначалося збереження пам'яті про воєнну героїку походу, яка мала служити справі національно-патріотичного виховання української молоді.

У збірнику вміщено спогади учасників Зимового походу — фрагменти згаданої праці М. Омеляновича-Павленка, роботи М. Крата, О. Вишнівського, П. Дяченка, А. Зубенка, Л. Кемпе, В. Сімянцева та інших. Вони залишили цінні свідчення про бойову діяльність Армії УНР, в т. ч. і про кінноту.

Статті В. Іваниса, Л. Шанковського, В. Задояного, В. Проходи висвітлюють значення Зимового походу для продовження подальшої боротьби. Так Л. Шанковський вказує, що Запорізька, Волинська і Київська дивізії та армійська кіннота пройшли з боями 2500 км за 152 доби, всюди маючи успіх, виділяє бойові чини 3-го кінного полку при прориві чер-

воного фронту, де ця частина захопила у полон до 1000 червоноармійців. Л. Шанковський наголошує на значному обсязі літератури з історії походу, визначає його періодизацію, напрямки вивчення та використання досвіду у практиці військового керівника (У 50-річчя Зимового походу Армії УНР. 1973, с. 19). Отже, даний збірник є важливим джерелом для вивчення дій кінноти Армії УНР під час Зимового походу.

М. Крат вказує, що під час першої фази походу, приблизно до кінця лютого Армія УНР, що була мало боєздатна через епідемію тифу, ухилилася від поважних боїв з білою добровольчою армією. Однак тоді, коли траплялися зустрічі з невеликими добровольчими підрозділами, діяла переважно кіннота, що напала на колони і місця постою ворога (У 50-річчя Зимового походу Армії УНР. 1973, с. 42). Описуючи Вапнярську операцію перших днів травня 1920 р., яка фактично завершила похід, М. Крат конкретно наводить завдання, які ставилися кінноті та дає оцінку їх виконання. Він виділяє дії 3-го кінного полку, кінного Запорозького полку та полку Чорних Запорозжців (Крат, М. 2010, с. 124, 126–128).

Важливий матеріал підготували українські кіннотники. Насамперед, це праця Б. Монкевича, присвячена історії кінного полку Чорних Запорозжців. Автор, колишній старшина цього полку, безпосередній учасник

військових подій 1919 – 1920 рр., наводить відомості щодо кількісного складу полку, детально розкриває перебіг основних боїв, у яких брали участь Чорні Запорозжці. Зокрема він описує бій під Смілою, захоплення Золотоноші, Голованівська, бій під Вознесенськом і бої на завершальному етапі походу. За час походу полк пройшов 1800 верст за 96 переходів, маючи за цей час 20 боїв та 10 сутичок з ворогом. У полон захоплено 40 денікінських офіцерів, 27 більшовицьких комісарів, 338 червоноармійців. Військова здобич числить 4 гармати з кіньми та 4 набійні скрині з кіньми, 9 кулеметів, з яких 4 на тачанках з кіньми, 278 коней, 136 возів з майном, 10 автомобілів і 1 радіостанція. Полк в ході виконання завдань поніс втрати: вбито 7 козаків, поранено 13, 14 коней вбито і 33 поранено. Ці втрати Б. Монкевич визначає як дуже незначні. Він пише «Волинь, Київщина, Поділля, Полтавщина і Херсонщина бачили цих вершників, що йшли вдень і вночі, і в метіль і в дощ, всюди шукаючи ворога і нищучи його немилосердно» (Монкевич, Б. 1929, с. 72). Дані щодо втрат полку не повною мірою відповідають відомостям, які наводить М. Омелянович-Павленко, який не оперував конкретними кількісними показниками, і, ймовірно, зробив висновок не тільки за Зимовий похід, а й за весь час бойової служби полку. Загалом доробок Б. Монкевича, на наш погляд, можна вважати науко-

вою працею, у якій поглиблено розкрито бойовий шлях цієї військової частини.

Полкові Чорних Запорожців присвятив свої спогади його командир Петро Дяченко. В основу книги лягли матеріали, опубліковані 1959 р. у філадельфійській газеті «Америка» з доповненнями зі згаданого ювілейного збірника, де його спомини висвітлено ширше. У книзі вміщено і чимало інших матеріалів, а саме споминів учасників визвольної боротьби. Серед них привертають увагу уривки із згаданої роботи Б. Монкевича та стаття Л. Шанковського, де автор на прикладі бойового шляху полку та його командира визначає роль кінноти у тогочасній війні (Дяченко, П. 2010. с. 301–311). Дана книга є новітнім збірником матеріалів з історії Українського війська.

О. Удовиченко згадує діяльність кінної розвідки, відзначає кілька успішних боїв Української кінноти з Добровольцями та бій під Вознесенськом (Удовиченко, О. 1995, с. 141, 143, 151). Його праця важлива для з'ясування воєнно-політичних обставин походу, допомагає частково визначити роль кінноти в ході його.

До праць, про кінні полки належать роботи Г. Чижевського та А. Марущенко-Богдановського (Чижевський, Г. 1922, 48 с.; Марущенко-Богдановський, А. 1936, с. 193–228). Г. Чижевський наводить обставини формування 3-го кінного полку, його кількісний склад та зу-

пиняється на участі полку в окремих боях, проте не розкриває дрібні, на його думку, бойові епізоди, а наголошує лише на основних з них. Він вказує на бої під Глодосами, Олексіївкою, Арсенівкою, Володимирівкою та перемогу під Вознесенськом. Автор пунктуально виділяє основні події з участю полку. Цікаво, що Г. Чижевський не вказує точну кількість взятих полком полонених під час боїв під Вапняркою, пишучи про кілька сотень, тоді як Л. Шанковський називає 1000, що є, ймовірно, певним перебільшенням (Чижевський, Г. 1922, с. 33; У 50-річчя Зимового походу Армії УНР. 1973, с. 19). Відтак, одним з недоліків цієї важливої праці є необґрунтоване перевищення втрат противника. В цілому ж праця Г. Чижевського розкриває участь 3-го кінного полку у Зимовому поході та внесок його у загальні результати.

А. Марущенко-Богдановський приділив поважне місце участі 1-го Кінного Лубенського ім. Максима Залізняка полку у Зимовому поході (Марущенко-Богдановський, А. 1936, с. 199–226). В основу праці ліг особистий щоденник автора, де він буквально по днях висвітлив бойовий шлях частини (Марущенко-Богдановський, А. 1936, с. 200). Також, автор пише про спільні дії з кінним полком ім. гетьмана Івана Мазепи, що до певної міри проливає світло на бойову діяльність останнього (Марущенко-Богдановський, А.

1936, с. 204, 210–211). А. Марущенко-Богдановський вказує не тільки на успішні дії полку, а й аналізує причини невдач, що свідчить про його неупереджений підхід в оцінках подій (Марущенко-Богдановський, А. 1936, с. 205, 226). Полк під час походу неодноразово відзначився, проте автор, на жаль, докладно не описав перебіг хоча б одного бою. Загалом, доробок А. Марущенка-Богдановського є однією з небагатьох праць, яка детально розкриває діяльність кінноти під час військових подій 1917 – 1921 рр., що особливо стосується Зимового походу.

Отже, з усієї кінноти Армії УНР, що брала участь у Зимовому поході, порівняно добре вивчену історію мають хіба що Чорні Запорожці (Дяченко, П. 2010, 448 с.; Монкевич, Б. 1929, 152 с.). Ця частина, на відміну від інших, найчастіше згадується у літературі.

Певну увагу подіям походу приділив Л. Шанковський, що мав на меті «... вказати на блискучість оперативного керівництва дивізіями Дієвої Армії в Зимовому поході» (Шанковський, Л. 1958, с. 178). І хоча докладного опису кінних боїв у його праці немає, він позитивно відзначає кінних начальників Армії УНР, зокрема П. Дяченка, Царенка, Коханева, Недзвецького, Грибовського, Лощенка, Жупінаса, Г. Стефаніва, О. Вишнівського, Є. Шепаровича (Шанковський, Л. 1958, с. 178–179).

Л. Шанковський окремо пише про 1-у кінну бригаду отамана Є. Шепаровича, яка виступила проти більшовиків і приєдналася до Армії УНР. Її рейд він вважає «безумовно світлим періодом історії Галицької кінноти» (Шанковський, Л. 1958, с. 185). Бригада пройшла до 400 км через заплля ворога, провівши 10 боїв і сутичок, з яких тільки одна була невдалою. «Знову такі бої як, кінний бій під Бобриками, або атака 2-го кінного полку на станцію і броневик (!) під Вапняркою, сміло можуть залишитися як лаврові листки у вінку бойових чинів галицької кінноти», проте авторові «не довелось ніде стрічати опису цього подвигу ...» (Шанковський, Л. 1958, с. 185–186). О. Доценко ж вказує, що бригада скоро почала деморалізуватися, підтверджуючи це документами, які, однак, стосуються періоду, коли Зимовий похід вже закінчився, а бригаду пропонувалося вивести у глибокий тил (Доценко, О. 2001, с. 106, 314–315). Л. Шанковський не згоден з О. Доценком, і хоча прямо не заперечує деморалізацію галичан, проте наголошує на їх ентузіазмі при зустрічі 25 квітня 1920 р. з роз'їздами Армії УНР (Шанковський, Л. 1958, с. 220). Бригада в повному складі перейшла на бік Української армії. Морально-психологічний стан її вояків був на належному рівні, про що свідчить їх монолітність, дисциплінованість та самовіддане виконання бригадою бойових завдань у перші дні травня

1920 р. Також, Л. Шанковський з великою повагою пише про її старшин, відзначаючи їх моральні чесноти та професіоналізм (Шанковський, Л. 1958, с. 220–226). Отже, Галицька кіннота значною мірою прилучилася до бойової діяльності Армії УНР на завершальному етапі Зимового походу.

Окремі оцінки дій української кінноти містяться у спогадах інших учасників Зимового походу. Так, І. Дубовий негативно оцінює дії командира полку Чорних Запорожців полковника П. Дяченка у бою під Наливайками, що не атакував ворога з тилу, не забезпечив праве крило піхоти і не прикрив її відступ. І. Дубовий вважає, що якби П. Дяченко своєчасно увів полк у бій, то його результати були б успішними для українських військ (Дубовий, І. 1936, с. 16). Водночас Б. Монкевич наголошує, що П. Дяченко був важко хворий, проте був у сідлі, полк був розкиданий по всьому фронту, а сам П. Дяченко в успіх бою не вірив. Також, П. Дяченко чужі сотні прийняв за свої та повів їх на ворога, а свою 1-у сотню забув (Монкевич, Б. 1929, с. 51–52). Фактично, за станом здоров'я він випустив з рук управління боєм, що разом з іншими причинами призвело до його програшу.

Претензії на адресу П. Дяченка висловлює і Ю. Тютюнник. Він негативно оцінює дії Чорних Запорожців при захопленні батареї у «червоних» галичан. На його думку «Ініціатива

... Дяченка пошкодила праці і наших уповноважених, бо росіяни збільшили увагу» (Тютюнник, Ю. 2008, с. 172). Загалом Ю. Тютюнник пише переважно про воєнно-політичні обставини походу. Проте він двічі згадує дії кінноти, коли йшла боротьба проти білих, а саме — коли кінні частини 20–21 грудня вийшли на лінію Ставище–Жашків–Охматів, а також набіг кінноти Київської дивізії на Жашків, де вона заскочила білогвардійців, що розпочали там погром та знищила їх (Тютюнник, Ю. 2008, с. 131, 133).

Н. Авраменко позитивно оцінює кінноту у бою за Вознесенськ: «Виняткове майстерство кінногарматчиків Алмазова, а властиво, його самого, одчайдушність Дяченка та його «синків», котрі ... перші врзалися в лави противної піхоти, забрали всі кулемети. ...» (Авраменко, Н. 2007, с. 340).

Цікаві мемуари підготував В. Сімянцев, колишній сотник полку Чорних Запорожців (Сімянцев, В. 1976, 411 с.; Сімянцев, В. 1964а, с. 108–128; Сімянцев, В. 1964б, с. 206–225). Він наводить бойові епізоди, окремо зупиняючись на висвітленні боїв за Голованівськ, Вознесенськ, Тульчин, приділяє увагу персоналіям українських кіннотників (Сімянцев, В. 1976, 411 с.; Сімянцев, В. 1964а, с. 108–128; Сімянцев, В. 1964б, с. 206–225). Проте, з спогадів В. Сімянцева важко виділити особливості дій кінноти під час походу.

А. Долуд, колишній начальник штабу Української армії у Зимовому поході, конкретизував склад її сил, вказавши, що наприклад, кінні полки ім. Максима Залізняка і ім. гетьмана Івана Мазепи входили до складу Волинської збірної групи отамана О. Загородського (Долуд, А. 1958, с. 43). Також автор описав очолену ним кінну атаку чотирьох полків під Вознесенськом, яка була фактично головним ударом, що наносили Українські війська. Достовірність своїх свідчень А. Долуд підтверджує посиланням на О. Доценка (Долуд, А. 1958, с. 47). Проте, О. Доценко вказує, що у кінній атаці, очоленій А. Долудом, взяли участь три полки, а саме — Чорні запорожці, Кінно-Запорізький та 3-й кінний (Доценко, О. 2001, с. 100). Разом з тим, свідчення, наведені А. Долудом, доповнюють відомості про бойову діяльність української кінноти у бою під Вознесенськом.

Загальні оцінки Українській армії дає М. Битинський, проте без прикладів дій кінноти (Битинський, М. 1935, с. 2–5). Подібними за своїм змістом є короткі статті О. Загородського та І. Козака, що носять яскраво виражений панегіричний характер (Загородський, О. 1955, с. 10–11; Козак, І. 1963, с. 6–9). В. Філонович неодноразово згадує Чорних Запорозжців, 3-й кінний полк та приєднання Галицької кінноти до Української

армії (Філонович, В. 1935, с. 6, 9, 11). Ця робота дає можливість в цілому визначити роль кінноти під час походу. Подібні праці важливі з огляду на з'ясування загального ходу подій та аналіз умов, у яких діяла Українська армія та місця Зимового походу у боротьбі за Українську державність в цілому.

Висновки. Загалом, діаспорні автори уважно вивчали бойову діяльність Армії УНР під час Зимового походу, проте не створили комплексних праць, присвячених окремим родам зброї, в т. ч. і кінноті. Мало написано робіт з історії окремих кінних частин за винятком Чорних Запорозжців, про яких, як бачимо, згадують майже всі автори, тоді як інші частини, за окремими винятками, залишилися поза їх увагою. Отже, відомості про бойову діяльність української кінноти є неповними, а згадки у загальних працях носять епізодичний характер.

Водночас, опрацьований доробок діаспорних українських авторів дає можливість оцінити роль кінноти, простежити бойовий шлях та визначити особливості її застосування, встановити окремі подвиги кіннотників. Подальші дослідження з більш активним використанням архівних джерел, сподіваємось, сприятимуть створенню повнішого уявлення про бойову діяльність української кінноти в у Зимовому поході.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

- Авраменко, Н. (2007). *Спомини запорожця: документальне видання*. К.: Темпора, 456 с.
- Битинський, М. (1935). Во ім'я Вірності, Честі і Слави. *Гуртуймося*. № XIII, с. 2–5.
- Долуд, А. (1958). Зимовий похід 1919 — 1920 рр. *Український комбатант*. № 7, с. 42–49.
- Доценко, О. (2001). *Зимовий похід*. К.: Видавництво імені Олени Теліги, 375 с.
- Дубовий, І. (1936). Бій під Наливайками. *Запорожець*. № 6, с. 15–16.
- Дяченко, П. (2010). *Чорні запорожці: спомини командира 1-го кінного полку Чорних запорожців Армії УНР*. К.: Стікс, 448 с.
- Загородський, О. (1955). Зимовий похід. *Український комбатант*. № 3, с. 10–11.
- Зленко, П. (1941). *Зимовий Похід. Бібліографія*. Прага, 4 с.
- Коваленко, С. (2012). *Чорні Запорожці: історія полку: [іст. нарис]*. Київ: Стікс, 363 с.
- Козак, І. (1963). Перший Зимовий похід. *Вісті комбатанта*. № 1, с. 6–9.
- Крат, М. (2010). *Козацькому роду нема переводу*. Мириленд, 309 с.
- Марущенко-Богдановський, А. (1936). Матеріали до історії 1-го Кінного Лубенського ім. Максима Залізняка полку. *За Державність. Матеріали до історії Війська Українського*. Каліш. Збірник 6, с. 193–228.
- Монкевич, Б. (1929). *Чорні запорожці. Зимовий похід і остання кампанія Чорних Запорожців. Зі схемами й ілюстраціями*. Львів, 152 с.
- Омелянович-Павленко, М. (2007). *Спогади командарма (1917 — 1920): документально-художнє видання*. К.: Темпора, 608 с.
- Сімянцев, В. (1976). *Роки козакування, 1917 — 1923 (спогади)*. Філадельфія, 411 с.
- Сімянцев, В. (1964а). В Зимовому поході. *За Державність. Матеріали до історії Війська Українського*. Торонто: Український воєнно-історичний інститут. Збірник 10, с. 108–128.
- Сімянцев, В. (1964b). В Зимовому поході. *За Державність. Матеріали до історії Війська Українського*. Торонто: Український воєнно-історичний інститут. Збірник 11, с. 206–225.
- Солдатенко, В. (2009). Зимовий похід Армії УНР в історіографічному зрізі (грудень 1919 — травень 1920 рр.). *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень*. Вип. 43, с. 135–161.
- Тютюнник, Ю. (2008). *Записки генерал-хорунжого*. К.: Книга Роду, 312 с.
- У 50-річчя Зимового походу Армії УНР*. (1973). Нью-Йорк, 280 с.
- Удовиченко, О. (1995). *Україна у війні за державність: історія, організація і бойові дії 1917–1921*. К., 206 с.
- Філонович, В. (1935). Зимовий похід. *Гуртуймося*. № XIII, с. 6–12.
- Чижевський, Г. (1922). *Коротка історія 3-ї Залізної дивізії 1919 р. II/V1920 р.* Каліш, 48 с.

Шанковський, Л. (1958). *Українська армія в боротьбі за державність (1917 — 1920)*. Мюнхен, Дніпрова хвиля, 317 с.

Швидченко, Т. (2016). *Перший Зимовий похід Армії УНР в контексті національно-визвольної революції 1917 — 1921 років*: дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 — Історія України. Київ, 223 с.

REFERENCES

Avramenko, N. (2007). *Spomyny zaporozhtsia: dokumentalne vydannia* [Memoirs of a Cossack: Documentary edition]. K.: Tempora, 456 s. [in Ukrainian].

Bytynskiy, M. (1935). Vo imia Virnosti, Chesti i Slavy [In the name of Loyalty, Honor and Glory]. *Hurtuimosia*. № XIII, s. 2–5. [in Ukrainian].

Dolud, A. (1958). Zymovyi pohid 1919 — 1920 rr. [Winter campaign of 1919 – 1920]. *Ukrainskyi kombatant*. № 7, s. 42–49. [in Ukrainian].

Dotsenko, O. (2001). *Zymovyi pohid* [Winter campaign]. K.: Vyd-vo im. Oleny Telihy, 375 s. [in Ukrainian].

Dubovyi, I. (1936). Bii pid Nalyvaikamy [Battle of Nalyvayky]. *Zaporozhets*. № 6, s. 15–16. [in Ukrainian].

Diachenko, P. (2010). *Chorni zaporozhtsi: Spomyny komandyrа 1-ho kinnoho polku Chornykh zaporozhtsiv Armii UNR* [Black Cossacks: Memoirs of the commander of the 1st cavalry regiment of the Black Cossacks of the Army of the Ukrainian People's Republic]. K.: Stiks, 448 s. [in Ukrainian].

Zahrodskiy, O. (1955). Zymovyi pohid [Winter campaign]. *Ukrainskyi kombatant*. № 3, s. 10–11. [in Ukrainian].

Zlenko, P. (1941). *Zymovyi Pohid* [Winter campaign]. *Bibliohrafia*. Praha, 4 s. [in Ukrainian].

Kovalenko, S. (2012). *Chorni Zaporozhtsi: istoria polku* [Black Cossacks: the history of the regiment]: [ist. narys]. Kyiv: Stiks, 363 s. [in Ukrainian].

Kozak, I. (1963). Pershyi Zymovyi pokhid [The first winter campaign]. *Visti kombatanta*. № 1, s. 6–9. [in Ukrainian].

Krat, M. (2010). *Kozatskomu rodu nema perevodu* [Cossack family has no translation]. Myrylend, 309 s. [in Ukrainian].

Marushchenko-Bohdanovskiy, A. (1936). Materialy do istorii 1-ho Kinnoho Lubenskoho im. Maksymа Zalizniaka polku [Materials on the history of the 1st Equestrian Lubensky them. Maxim Zaliznyak Regiment]. *Za Derzhavnist. Materialy do istorii Viiska Ukrainskoho*. Kalish. Zb. 6, s. 193–228. [in Ukrainian].

Monkevych, B. (1929). *Chorni zaporozhtsi. Zymovyi pokhid i ostannia kampania Chornykh Zaporozhtsiv. Zi skhemamy i iliustratsiiamy* [Black Cossacks. Winter campaign and the last campaign of the Black Cossacks. With diagrams and illustrations]. Lviv, 152 s. [in Ukrainian].

Omelianovych-Pavlenko, M. (2007). *Spohady komandarma (1917 — 1920)* [Memoirs of the commander (1917 — 1920)]: Dokumentalno-khudozhnie vydannia. K.: Tempora, 608 s. [in Ukrainian].

Simiantsev, V. (1976). *Roky kozakuvannia, 1917 — 1923 (spohady)* [Years of Cossacking, 1917 — 1923 (memories)]. Filadelfia, 411 s. [in Ukrainian].

Simiantsev, V. (1964a). V Zymovomu pokhodi [In the Winter Campaign]. *Za Derzhavnist. Materialy do istorii Viiska Ukrainiskoho*. Toronto: Ukrainskyi voienno-istorychnyi instytut. Zb. 10, s. 108–128. [in Ukrainian].

Simiantsev, V. (1964b). V Zymovomu pokhodi [In the Winter Campaign]. *Za Derzhavnist. Materialy do istorii Viiska Ukrainiskoho*. Toronto: Ukrainskyi voienno-istorychnyi instytut. Zb. 11, s. 206–225. [in Ukrainian].

Soldatenko, V. (2009). Zymovyi pokhid Armii UNR v istoriohrafichnomu zrizi (hruden 1919 — traven 1920 rr.) [Winter campaign of the Army of the Ukrainian People's Republic in historiographical terms (December 1919 — May 1920)]. *Nauk. zap. In-tu polit. i etnonats. doslidzh.* Vyp. 43, s. 135–161. [in Ukrainian].

Tiutiunyk, Yu. (2008). *Zapysky heneral-khorunzhoho* [Notes of General-Cornet]. K.: Knyha Rodu, 312 s. [in Ukrainian].

U 50-richchia Zymovoho pokhodu Armii UNR [On the 50th anniversary of the Winter Campaign of the Army of the Ukrainian People's Republic]. (1973). Niu-York, 280 s. [in Ukrainian].

Udovychenko, O. (1995). *Ukraina u viini za derzhavnist: istoria, orhanizatsia i bouovi dii 1917 — 1921* [Ukraine in the war for statehood: history, organization and hostilities 1917 — 1921]. K., 206 s. [in Ukrainian].

Filonovych, V. (1935). Zymovyi pokhid [Winter hike]. *Hurtuimosia*. № XIII, s. 6–12. [in Ukrainian].

Chyzhevskiy, H. (1922). *Korotka istoria 3-i Zaliznoi dyvizii 1919 r. II/V1920 r.* [A brief history of the 3rd Iron Division in 1919/1920]. Kalish, 48 s. [in Ukrainian].

Shankovskiy, L. (1958). *Ukrainska armia v borotbi za derzhavnist (1917 — 1920)* [Ukrainian army in the struggle for statehood (1917 — 1920)]. Miunkhen. Dnirova khvyliia, 317 s. [in Ukrainian].

Shvydchenko, T. (2016). *Pershyi Zymovyi pokhid Armii UNR v konteksti natsionalno-vyzvolnoi revoliutsii 1917 — 1921 rokiv* [The first Winter campaign of the Army of the Ukrainian People's Republic in the context of the national liberation revolution of 1917 — 1921]: dys. ... kand. ist. nauk. Kyiv, 223 s. [in Ukrainian].

Andrii Naumenko

*Candidate of Historical Sciences, senior re-
searcher, Leading Specialist of the Moral and
Psychological Support and Public Relations
Department,
Kyiv Regional Territorial Center for Recruitment
and Social Support
(Kyiv, Ukraine)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6420-5019>*

Serhii Seheda

*Doctor of Historical Sciences, Associate Profes-
sor,
head of the research center of military history,
The National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskyi
(Kyiv, Ukraine)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7763-1324>*

**CAVALRY OF THE UKRAINIAN PEOPLE'S REPUBLIC ARMY DURING
THE 1ST WINTER HIKING IN THE HISTORICAL LITERATURE
OF THE UKRAINIAN DIASPORA**

In the article the authors considers the work of the Ukrainian diaspora researchers, dedicated to the combat activities of the Ukrainian People's Republic Army during the 1st Winter hiking, aiming to study the state of research of such an important weapon at that time as cavalry. During the study of the issue the works of famous military figures of the Ukrainian revolution, documentary collections, separate articles, were used. In them, the authors touched on the combat activities of the Ukrainian cavalry during the hiking to varying degrees. It has been established that diaspora Ukrainian authors did not create special works dedicated to the actions of the cavalry during the hiking, but many of them paid attention to the actions of the cavalry units at that time. Therefore, information about the combat activities of the Ukrainian cavalry is incomplete, and mentions in general works are episodic. At the same time, the researcher believes that the elaborated work of Ukrainian diaspora authors as a whole creates an opportunity to assess the role of cavalry, to trace the military path and determine the features of its use, to establish individual feats of soldiers and commanders.

Key words: *Ukrainian Revolution, the Ukrainian People's Republic Army, cavalry, Winter hiking, Ukrainian Diaspora, Regiment, Hundred, combat activities.*